

МАКРОАРЕАЛЬНІ МАРКЕРИ ОБРЯДОВО-ПІСЕННИХ ТРАДИЦІЙ ГАЛИЧИНИ Й КАРПАТІЇ*

Ірина Клименко, етномузиколог, доктор мистецтвознавства, завідувач ПНДЛ етномузикології НМАУ, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ (Київ), klymenko_iryua@ukr.net, +38 050 440 67 53

У статті розглянуто шereg мелотипологічних ознак, які виступили на мелогеографічних картах України як чинники відокремлення південно-західного сегмента української етнічної території (УЕТ). Цей сегмент у статті окреслено умовною назвою «карпато-галицький меломасив» (КГМ).

Критеріями виокремлення КГМ стали *обрядові мелодії*, вік яких вважається достатньо поважним – є непрямі свідчення дохристиянського походження багатьох видів пісенних композицій (мелоформ, що визначаються в першу чергу за їх ритмічними моделями та відповідними віршовими (силабічними) формулами). Свідченнями виступають, власне, їх ареали, що постали під час картографування численно великих масивів пісень – адже ці ареали частково корелюють з археологічними культурами віддалених часів (від початку I тисячоліття н.е.), тож цей напрямок досліджень можна окреслити виразом „музична археологія”.

Для побудови карт авторкою були використані близько 60 000 записів обрядових мелодій українців та сусідніх етносів (білорусів, поляків, литовців). 132 карти були опубліковані як Атлас [Клименко 2020б].

Зона «Галичина + Карпатія» виділяється як окремий обрядово-пісенний простір за двома видами параметрів: позитивними (А) і негативними або мінусовими (Б). Це такі позиції:

А1 – мелоформи з власне „галицькими” ареалами (окремі типи зимових пісень (зі спондеїчною основою <V*44;P₄4₃>); макрогрупа весняних мелодій з основою <V446>; рапцювальні пісні; народинні (хрестильні) пісні різних типів);

А2 – мелоформи з ареалами, що виходять за межі зони «Галичина + Карпатія», але в галицькому репертуарі ці пісні є *статистично домінуючими*, тож терен КГМ можна вважати їх ядром (колядки з віршовими основами <V*443>, <V553>, щедрівки-меланкування <V*44²>; весільні, весняні та жнивні з основою <V7>; численні іпрові веснянки „персонажного” типу та інші мелоформи);

А3 – мелоформи з дуже великими поліетнічними ареалами, які в межах КГМ мають *нетипову типологічну або ареальну „поведінку”* (зимові наспіви макросім’ї <V55,p4>; весільний макротип моделі <V*53>);

* Статтю опубліковано в авторській редакції. – Прим. упор.

A4 – специфічні прийоми ритмокомпозиційного варіювання, властиві саме сектору КГМ (прийом додавання силаб; прийом дублювання малих силабогруп);

Б – „мінусові” маркери: відсутність в Галичині й Карпатах певних жанрів та мелодформ, характерних для сусідніх регіонів – Центрального і Східного Поділля та Волині (купальські обряди та пісні; кілька форм весільних пісень, зокрема, твори тирадного типу).

З іншого боку, встановлено серії мелотипологічних чинників, які показують належність зони КГМ до великого „культурного материка українського Правобережжя” – це маркери групи В (шедрівки <V44²> з фігурою висхідного іоніка; веснянки з основами <V*44²>, <V433²>; жнивні й весільні з основою <V7> та інші мелоформи).

Попередньо можна сказати, що „сепараційні” чинники (маркери груп А і Б) виглядають більш потужно, ніж інтеграційні (маркери групи В). Лінія „сепарації” КГМ на сході проходить між річками Серет і Збруч (хоча й розмивається за багатьма показниками, які продовжують свій рух у східному напрямку), на півночі – по лінії нижче Горохова (Сокаль – Радехів – р. Іква), на заході й півдні – майже збігається з відповідними кордонами УЕТ.

На картах проступили також суттєві відмінності всередині означеного регіону, що дозволяють відокремлювати у КГМ такі сектори:

- (а) гірську частину Карпат: їх північні схили та Підгір’я;
- (б) південні схили Карпат (Закарпаття);
- (в) зону верхнього Дністра;
- (г) сектор правобережжя Дністра (до вододілу з басейнами Західного Буга і Прип’яті).

Ключові слова: музичний фольклор українців, Карпати, Галичина, обрядові мелодії, моделювання музичних форм, мелотипологія, морфологія, картографування, ареали давніх культур, музична археологія.

Прийняті скорочення

ВКФ	– велика кільцева форма
ДМС	– дублювання малої силабогрупи
КГМ	– карпато-галицький меломасив
ЛНМА	– Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
ОМУ	– мелогографічний атлас обрядових мелодій українців (2-й том монографії [Клименко 2020б])
ПП	– пара періодичностей
ПСТС	– переритмізація семантично тотожних силабогруп
РОМУ	– авторська електронна база даних „Реєстр обрядових мелодій українців” (таблиця Microsoft Excel)
РТ	– ритмотип (ключова ритмосилабічна модель групи мелодій)
ТГ	– типологічна група мелодій, що належать до певного ключового РТ
ТМГ	– типологічна макрогрупа мелодій, що утворює значне число різновидів певного ключового РТ
ТС, ТМС	– типологічна сім’я, макросім’я
УЕТ	– українська етнічна територія



Стаття ілюструється картами за виданням: [Клименко 2020б]. *Обрядові мелодії українців у контексті слов'яно-балтського ранньо-традиційного меломасиву: типологія і географія*. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2020. Т. 2: Атлас. 100 с. + DVD. <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/klymenko-dysertatsiya-2.pdf>.

Покликання на них даються таким чином: ОМУ, карта N. Деякі карти оновлено за матеріалами, що надійшли після 2020 року: такі карти доступні за посиланням [КАРТИ Україна+Білорусь+Польща] або ж за наведеним зліва QR-кодом. Покликання на них даються таким чином: електронна карта D-N.

Вступ

Мелоареалогія (нанесення на карти ареалів певних типів народних мелодій, точніше – їх форм, що установлюються за ритмосилабічними, композиційними та звуковисотними критеріями) в сучасній українській етномузикології зайняла міцні позиції. Більшість регіональних досліджень супроводять мапи локальних мелодій обрядового циклу. Також завершено спеціальну роботу, здійснену мною на макроареалогічному рівні з залученням масиву з близько 60 000 пісенних зразків: це Атлас обрядових мелодій українців [Клименко, 2020а, б], який містить 132 карти з мелоареалами, що охоплюють історичну (за Н. Яковенко [Яковенко 2009]) частину української етнічної території (УЕТ) – тобто її північні та центральні регіони, з окремими виходами у південний (степовий) сектор УЕТ. Було встановлено, що велике число ареалів мають продовження на білоруських етнічних територіях (практично в повному її обсязі) та менше число – на суміжних землях Польщі й Литви, тож Атлас має поліетнічний характер. Під час картографування були виявлені крупномасштабні поділи УЕТ на певні великі зони. З-поміж них для львівського видання Етномузика найбільший інтерес, очевидно, мають ті, що пролягають західними теренами України – саме їх обрано як центральний об'єкт цієї статті.

На кількох картах Атласу обрядових мелодій українців (далі – ОМУ) виразно проступила окремішність традицій *південно-західного сектору УЕТ*, який сумарно умовно окреслю означенням „*карпато-галицький меломасив*” (далі вживатиму до нього робочу аббревіатуру КГМ). У завданні статті входить (а) вказати передусім на ті явища української (та, ширше, слов'яно-балтської) обрядової мелотипології, які виокремлюють галицькі й карпатські землі. Проте важливо назвати й (б) такі мелотипи, які є „свідками” зв'язків цієї території з іншими частинами УЕТ. Підкреслю, що мова йде виключно про *обрядові мелодії*, вік яких вважається достатньо поважним – є непря-

мі свідчення дохристиянського походження багатьох мелоформ. Свідченнями виступають, власне, й отримані ареали, що постали під час картографування численно великих масивів – вони частково корелюють з археологічними культурами віддалених часів¹.

Головними для цієї розвідки є *методи* мелотипології та мелогографії (власне картографування і перші узагальнення обрисів отриманих ареалів). Ключовим поняттям є *мелотип* – тобто змодельована на основі статистично вагомих масивів „ідеальна форма” мелодій певного жанру (*мелоформа*). Головним критерієм моделювання виступили ритмосилабічні показники, другорядним – ладозвукорядні. У межах цієї розвідки прокоментую тільки ритмічні моделі (власне *ритмотипи* – РТ), оскільки їх ладові різновиди ще вивчені недостатньо і, відповідно, ще не картографовані. Ідеальна модель в реальному виконавському середовищі виступає у значному числі варіантів. Деякі з них є сталими і формують мережу різновидів – тоді ми мусимо говорити вже не про власне ритмотип, а про *типологічну сім'ю* (ТС) чи навіть *макросім'ю* (ТМС). Для оглядових цілей цієї статті умовно вживатиму до описуваних явищ загальноприйняті узагальнені поняття *мелотип/мелоформа* в значенні ТС/ТМС.

Джерела

Попри загальне враження про те, що південно-західна зона УЕТ досліджена відносно добре (створюване кількістю галицько-карпатських публікацій), ретельний збір даних для карт виявив, що якісне суцільне картографування регіону все ще є справою майбутнього. Відомі класичні збірники й дослідження [Kolberg 1962 та ін.], [Колесса 1902; Роздольський – Людкевич 1907; Роздольський – Колесса 1909; Колесса 1929, 1934 та ін.; Гошовський 1971, 2003 та ін.], доповнені матеріалами нещодавніх системних видань [Смоляк 2001; Мишанич 2017; Возняк – Луканюк 2015], звичайно, складають добре підґрунтя для створення загальної типологічної картини КГМ. Підтримкою їм слугують „обласні/районні” збірники 1970–2000-х років різного авторства та різної якості (серед висококваліфікованих назву збірники [Харчишин 2005; Варунків 2011]). Важливі матеріали я отримала з сучасних локальних картографічних робіт, опертих на ретельні польові обстеження [Коваль 2006, 2010, 2015, 2018;

¹ Див. про це: [Клименко 2020а, с. 245, 266, 277, 295, 315, 321, 326–328, 331, 336].

Пеліна 2016; 2020]; з серії дипломних досліджень (12 праць), виконаних випускниками Львівської музичної академії (під керівництвом Ю. Сливинського, Б. Луканюка, В. Ковалюка, Ю. Рибачака), де подано системно призначені обрядові матеріали; з сайту „Електронний архів українського фольклору” (www.folklore-archive.org.ua), створеного Андрієм Вовчаком. Також я мала доступ до архівних матеріалів Лабораторії музичної етнології ЛНМА – звукових і нотних (дякуючи сприянню й допомозі Василя Ковалюка, Ліни Добрянської, Юрія Рибачака), що ущільнило мережу даних для карт.

Усі опрацьовані відомості були внесені в авторську аналітичну базу РОМУ (реєстр обрядових мелодій українців). За ними були створені карти значкового (але не документального!) та оглядового типу [Клименко, 2020б]. Необхідні для завдань цієї статті карти ілюструються за названим виданням (покликання на них даються таким чином: ОМУ, карта N; карти доступні за лінком <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/klymenko-dysertatsiya-2.pdf>, починаючи зі с. 54). Деякі карти оновлено за матеріалами, що надійшли після 2020 року – вони доступні за URL-посиланням або QR-кодом (див. вище).

Та все ж виявилися такі райони КГМ, відомості з яких були одиничними. Деякі місцевості виглядали як „чисті плями” (частина з них все ж була обстежена, але ці архіви ще не опрацьовані архівістами). Очевидно, що нерівномірне „покриття терену” джерельними записами дуже впливає на характер ареалів – особливо відповідальним моментом є трактовка певних площ як потенційних продовжень ареалів (вони показані на картах пунктирними заливками відповідних кольорів) або ж як „пустих зон”, де досліджуваний тип відсутній (показані тонкою сірою штриховкою). У сумнівних випадках два види штриховки накладено: це означає, що потрібно знаходити додаткові відомості з тих локусів.

Параметри

У загальноукраїнському мелогографічному контексті карпато-галицький меломасив можна виокремити двома групами крупних ареальних маркерів – „позитивними” і „негативними” або мінусовими.

Позитивні маркери (група А) – це

- ті специфічні мелотипи, що властиві саме цій території або ж
- ті, що мають ширші ареали, але в Галичині виявлено їх умовні „ядерні зони”, установлені за допомогою (а) *статистичних показників* (кількості записів певного РТ на певних територіях) та – (б) *по-*

кажчиків територіальної щільності (кількості сіл, у яких записано цей РТ). Мелотипи з високими статистичними показниками називаються *домінантними*.

Мінусові маркери (група Б) – це ті мелотипи, які характеризують сусідні із КГМ етнографічні регіони, але на теренах Галичини й Карпат відсутні.

Також важливо відзначити ще й ті мелоформи, за якими відслідковуються мелотипологічні зв'язки КГМ з іншими зонами й етносами (група В).

Вибудую характеристику КГМ у відповідності до цих позицій.

А. МЕЛОТИПОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБРЯДОВИХ ПІСЕНЬ КАРПАТО-ГАЛИЦЬКОГО МЕЛОМАСИВУ КАЛЕНДАРНИЙ ЦИКЛ

У межах *календарного циклу* в КГМ виділяються характерні мелотипологічні явища **зимового, весняного та літнього** сезонів, що набули ознак *домінантних* для цієї місцевості мелоформ.

Мелоформи зимового сезону (Святки: Різдво – Новий рік – Йордань)

Важлива особливість зимового циклу галичан – групування обрядів та відповідних пісень навколо дат Різдва (*колядування*) та Водохреща (або, у місцевому визначенні, *Йордана*), на відміну від традиції *щедрування* на Новий рік (*Щедрий вечір*), поширеної на інших українських землях.

Що ж до власне мелотипології, то з-поміж зимових наспівів я виокремлюю групу доміантних типів (А1–А4) та групу специфічного типу (А5).

А1–А4. В окресленому терені розташовані **ядерні масиви** кількох широковідомих мелоформ **зимового циклу** (переважно вони зараховуються до *колядок*). Це пісні з віршовими основами (моделями, очищеними від ритмосилабічних дроблень) $\langle V55, p3 \rangle$, $\langle V^*44, p3 \rangle$, $\langle V^*44; P44 \rangle$, $\langle V^*44, P4_3 \rangle$. Їх ритмічні формули й відповідні коди та індекси у Реєстрі зимових форм [Клименко 2020б, табл. 9.5д; ОМУ, карти А10, А11, А16] показано в таблиці 1.

А5. Особливим чином в галицько-карпатських землях презентований *колядковий* макротип основи $\langle V55, p4 \rangle = 3m10$ [Клименко 2020а, §9.5]. Якщо брати до уваги всі його численні різновиди [Клименко 2020б, табл. 9.5д, с. 42–43] – то ця макросім'я (ТМС) потужністю у

2400 фіксацій може вважатися загальноукраїнською (за винятком Півдня і Середньої Наддніпряни), а також утворює нерозривний макроареал з білоруськими традиціями Полісся [ОМУ, карта А15]. У названому макроареалі представники різних композиційно-ритмічних версій цієї ТМС зустрічаються практично повсюдно. У певних місцевостях засвідчені сталі локальні композиції, наприклад волинсько-західнополіський субареал різновиду <аб;рб> [Рибак 2005, карти Д3, Д4, Д5], лівобережний субареал розпростореного „барокового” різновиду [Данилейко – Клименко 2020] та ін.

Натомість у КГМ мелодії цієї сім’ї не залягають суцільним шаром. Певні різновиди (див. табл. 2) мають щільні ареали в Карпатах і на Дністрі, але мало властиві землям Західного Поділля. У деяких районах такі мелодії відсутні. Щодо системи локальних різновидів, то можна виокремити традиції (а) Карпатської зони та (б) зони між верхнім Дністром і Західним Бугом.

(а) У Карпатах домінує однорядковий різновид <Зм10-1.20 = 55,р4> – він займає північні та східні схили, а також закарпатську частину Гуцульщини, частково – Марамарощину. Монолітну картину порушує барвистість типології місцевих рефренів [Коваль 2006, карта В.8; Клименко 2020б, електронна карта D-I-17]. У локальних репертуарах тип Зм10-1 точково (без певної системи) суміщується з іншими різновидами цієї ТМС. Компактний локальний ареал утворює тільки різновид з редукованим рефреном *Ой дай Боже* – так звані „жеканки” (<Зм10-1.20>v4), поширені на схід від р. Лімниця [Коваль 2006, там само], на верхньому Пруті та в закарпатському сегменті [Пеліна 2016, 2020].

Дворядковий різновид <Зм10-3> у версіях <Зм10-3.211 = 55;P45 = Ваб;рб> та <Зм10-3.221 = 55;P44 = Ваб;рс> зайняв західні райони теперішньої Львівської області, але цей ареал *не має щільності*, як показовий західноволинський (згаданий вище).

На проміжку Львів – Тернопіль зафіксовані точкові зразки групи <Зм10-3.211> та менш численні – групи <Зм10-4> з розпростореними „бароковими” рефренами [Данилейко – Клименко 2020].

Мелоформи весняного сезону (Великодній тиждень)

Також показовими для Галичини є щільні масиви трьох базових типів *танкових веснянок (гайвок)*: це ТС творів з основами V446 (A6), V7 (A7) та група, утворена на базі дроблень здвоеного диспндея (A8).

А6. Сім'я творів, об'єднаних силабічною моделлю V446 (біля 660 зразків різних видів компонування), займає територію (а) Західного Поділля та Західної Волині, а також (б) Середнього Полісся й Лівобережжя [ОМУ, карта A22; електронна карта D-III-4]. Можна виділити такі різновиди форм: V446², V{66;446}, V44;66 (показані в таблиці 3).

1) Весняні коломийки-приспівки V446² завдяки швидким темпам подібні до середньополіських зразків цієї ж моделі. Вони мають такі ж ритмічні варіанти зі стягуванням у 4-складниках: |112 :112 |1112 2 ||. Однак галицькі веснянки (zareєстровано близько 50 зразків) творять особну стилістичну групу, яку потрібно об'єднувати з місцевими коломийками приспівкового характеру, задіяними в інших жанрах, найбільше – у весільному [ОМУ, карта A59]. Цей стильовий шар на теренах КГМ не вважається питомим обрядовим, він виконує специфічні (доповнюючі) функції в різних обрядових ситуаціях.

2) Специфічна група з 80 зразків має гетероритмічну формулу V{66;446} [Смоляк 2001, ч. 2, № 380–385]. Найчастіше подибуваний інципіт – *На церквиці хрест-хрест, на дзвінниці стрілка* (22 зразки).

3) Серед 134 зразків пісень з силабічною формою <V44;66 = Vaa;66> та специфічною мелотематичною формою з повтореним зачином – M^Гaaβy [Роздольський – Колесса 1909, № 120–128; Смоляк 2001, ч. 2, № 452–463] домінує сюжет *Пливе качур/ящур в гороховім/зеленім вінку* (26 зразків).

4) Виокремлюється сюжетна підгрупа – гра *Мости* (*Пустіте нас воювати*) [Роздольський – Колесса 1909, № 120, 121, 124, 126, 127], яка частіше теж витримує форму <V44;66 = Vaa;66>, але має відмінні варіанти. (Важливо підкреслити, що існують й інші мелотипологічні втілення цього сюжету: текстово-мелодичні парадигми *ворота*, *король* та ін.).

А7. Ямбічна ритмоформула з віршем V7 і малюнком |1112 12 | має різні композиційні втілення – від 2-рядкової строфи до поліблокових композицій (зокрема й так званих великих кільцевих форм – ВКФ: з сюжетами „*Чорнушка*”, „*Женчик-бренчик=Зайчик*” та ін.) та строфи типу <пара періодичностей = ПП>. Їх опис див. [Клименко 2020a, §10.2.3]. Загальний ареал таких мелоформ займає територію Поділля з виразним тяжінням до його західної частини (ОМУ, карта A20).

Серед цих форм чисельно домінують дворядкові строфи <♩⁷>. У галицькій частині їх ареалу активно (понад 95 випадків) прояв-

(б) підгрупу пізнього походження – з новішою мелікою і сюжетами патріотичного скерування (*Браття-сестри, гуртом станьмо* та ін.);

(в) іножанрові входження у вигляді *стройових пісень* із рефренами типу *Раз-два-люлі* або *Гей-гей-у-ха-ха* (подібні рефрени у базі даних отримали умовний код – Р: ГУХ) та подібними [Смоляк 2001б, № 210, 211 та численні інші].

У подільському репертуарі виокремлюються тексти, які дотримуються різних схем дроблення моделі, найчастіше це групи віршових схем V{66;P...} і V{43,43;P...} (таблиця 5).

Більшою є група з V66 (240 од.). Поширені інципіти: *Старий не може оженитися*; *Квочка та її діти* = хлопці (за іменами); *Через наше село везено дерево* «будування церкви з трьома вікнами, в які світять три місяці = хлопці (за іменами), три зіроньки=дівчата» – переважно з типовим рефреном *Ой дерево, клен-дерево, дрібне та зелене* (цей сюжет лучиться також з купальськими наспівами).

Біля 80 зразків утворюють підгрупу з віршами вторинної форми V{43,43;P...}, фігура дроблення диспондея – |1111:112 |. Серед найпоширеніших сюжетів такі:

Ой ніхто там не бував, де ся явір розвивав з розпростореним рефреном V444 Р: *Ой яворе-явороньку зелененький* [Роздольський – Людкевич 1906, ч. 1, №196]

Ой на горі на горі / на ставу (та ін. варіанти)

Чабан вівці зганяє (або *гусар / писар гуси зганяє*)

Рефрен: *Гей-гей-у-ха-ха* (умовний код – Р: ГУХ).

Ой у лісі / на горі два дубки схилилися докупки

Р: *Січи (стружи)-рубай дерево, туди сюди зелено...*

Західноподільський ареал веснянок типологічної групи « \downarrow 44²» дуже щільний. Різні варіанти розспівування моделі співіснують в тих самих селах з різними текстами, оскільки мають різні мелодії, різний ступінь розщеплення вихідної метросхеми. Ця ситуація відмінна від польської, де серії текстів цієї ТГ співаються на одну типову мелодію, характерну для відносно компактного локусу.

А11. Для КГМ властиві кілька типів реліктових *ранцювальних* пісень, що створили локальні осередки на Яворівщині та в інших локусах. Їх описи подають Михайло Мишанич [Мишанич 2007], Анна Черноус [Черноус 2012, карти 1–2]. Специфічність цих ареалів вразно виступає на оглядовій карті поліетнічних ареалів цього жанру [ОМУ, карта А18].

Мелоформи сезону жнив (дожинкові ритуали)

A12. Для західноукраїнських земель характерним наспівом *обжинкового* циклу є трирядкова строфа ямбічного типу <♩7³>. Хоча її ареал значно ширший – сягає басейну Південного Бугу – та в галицькій частині щільність фіксацій на порядок вища (ОМУ, карта А44). Ця ж форма з окремими видозмінами виступає й у весільному циклі (табл. 6).

Також в Галичині поширений 4-рядковий варіант композиції <♩7⁴> з віршовою формою А;АББ та рисами тирадності (такі зразки властиві й традиціям Хмельницької області).

Мелоформи весільного обряду

У межах *родинно-обрядового циклу* як домінуючі мелотипологічні явища КГМ назвемо певні мелоформи *весільного обряду*.

A13. На теренах КГМ знаходиться домінуюча частина ареалу трирядкової строфи <♩7³> [Клименко 2020а, §8.6.1; ОМУ, карта А49]. Ця ритмокомпозиція в західних районах Львівщини несе на собі майже все обрядове навантаження, доповненням слугують окремі твори моделі <♩557²>. Галицькі різновиди типу <♩7³> відрізняються від інших застосуванням прийому додавання силаб (див. табл. 4, 4-й рядок).

A14. Контрастною є регіональна географія *весільних мелодій* ТМС <V53²> (ОМУ, карта А54) – ця загальнопоширена українсько-білоруська модель відсутня у *весільному* репертуарі великих субзон Галичини, але творить різноманітні мікстові різновиди на Прикарпатті [Коваль 2015], Гуцульщині, у східній частині Опілля.

Інші весільні мелотипи, які можна зустріти в зоні КГМ, є або „фоновими”, регіонально нехарактерними (як згаданий РТ <♩557²>), або ж мають непоказові острівні ареали (див. розділ Б – мінусові маркери Б5, Б7, Б8).

Мелоформи народинного (хрестильного) обряду

A15. Специфічним жанром, що представлений у КГМ значно потужніше, ніж в інших землях УЕТ (де він є практично одиничним), є *народинні / хрестильні* пісні [Клименко 2020а, §7.9]. Цей жанр представлено значним числом мелотипів, що утворюють невеликі острівні осередки – їх недавній аналіз та карти поширення подала Лариса Лукашенко [Лукашенко 2021].

Б. МІНУСОВІ МЕЛОТИПОЛОГІЧНІ МАРКЕРИ КАРПАТО-ГАЛИЦЬКОГО МЕЛОМАСИВУ

Назву ті мелотипологічні явища, які відокремлюють терени Галичини від сусідніх традицій:

Б1 – відсутність у КГМ *дитячого зимового* репертуару, зокрема – приспівок-примітивів на основі диспондея (ОМУ, карта А7);

Б2 – відсутність у КГМ *купальських* обрядів і відповідних пісень [ОМУ, карта А40],

Б3 – відсутність у КГМ *веснянок* дворацького типу (*Пливе човен... / ...із стріх вода капле*);

Б4 – відсутність *весільних* тирад групи <♩Т7> з основою V*6, за винятком деяких прилеглих до Дністра районів [ОМУ, карта А48];

Б5 – відсутність тирад моделі V*53 на захід від лінії Рогатин–Перемишляни–Золочів [ОМУ, карта А52]. Зведена карта весільних тирад (А53) показує нетиповість цього принципу формотворення для Галичини;

Б6–8 – ямбічні *весільні* мелоформи стофічного типу (<♩57²>, <♩553²>, <♩53²;557>), що мають дуже великі поліетнічні ареали [ОМУ, карти А56, А57, А62], оминають Галичину з півночі та зі сходу.

Північна лінія, що відмежовує <галицьку мелотипологічну систему> від <волинсько-поліської мелотипологічної системи>, є чіткою, вона проходить нижче Горохова: на рівні Сокаль – Радехів – р. Іква (пор.: [ОМУ, карти А15, А23, А25, А29, А30, А31, А36, А41, А47, А48, А49, А53, А56, А62, А67, А77; електронні карти D-VII-4, D-VII-16/17]).

В. КОНТАКТНІ МЕЛОТИПИ КАРПАТО-ГАЛИЦЬКОГО МЕЛОМАСИВУ

Важливо також проакцентувати увагу на тих явищах, які поєднують простір КГМ із сусідніми українськими територіями. Назву їх коротко, згрупувавши мелотипологічні серії за типом територіальних контактів у кілька напрямків.

В1. Подільські контакти (сполучення Західного і Східного Поділля)

Примітною виступає ціла серія мелотипологічних контактів КГМ з макромасивом Східного Поділля. Назву кілька найочевидніших позицій:

В1.1: *щедрівки* у ритмі висхідного іоніка <♩44²> (створять суцільний галицько-волинсько-подільський ареал: карта А7);

V1.2: *щедрівки-маланкування* дністрянського типу (продовжують свій ареал до середнього Дніпра);

V1.2–3: описані вище *весільні* та *жнивні* з композицією $\langle \text{♩}7^3 \rangle$;

V1.4–14: більшість *весняних* мелоформ (строфічні шестидольні типи; форми з переритмізацією семантично тотожних силабогруп (ПСТС) на основі V43; форми на основі ритмоформули «просо» (*Вербова кладочка*) [ОМУ, карти A19, 25, 78], численні *ігрові* й *танкові* *веснянки* з „персонажними” сюжетами типу „*Жельман*”, „*Жук*”, „*Огірочки*”, „*Мак*”, „*Коструб*”, „*Ой як-як* (Любий/Нелюбий)” та інші [ОМУ, карти A29–32, A34–36].

V2. Володимирські (волинські) контакти

Кілька позицій пов’язують Галичину і Володимирію (Західну Волинь з продовженням на Волинське Полісся). Це передусім такі жанри й мелоформи:

V2.1: *щедрівки* у ритмі висхідного іоніка $\langle \text{♩}44^2 \rangle$ [ОМУ, карта A7];

V2.2–4: *веснянки* моделі V446, *ігрові* *веснянки* „*Сам хожу*”, „*Жона на торзі*” [ОМУ, карти A22, A30, A33];

V2.5: *весільні* пісні моделі $\langle \text{♩}7^3 \rangle$ у вигляді міграції їх з Галичини на Волинь [ОМУ, карта A49].

V3. Східнопольські контакти

Контакти з польською частиною (колишньою так званою Західною Галіцією) менш численні. Вони стосуються тих ритможанрових типів, які творять крупні поліетнічні ареали:

V3.1–2: *зимові* пісні моделей V*443 (спондей) та V553 (ямб);

V3.3–4: *весільні* пісні ямбічних моделей $\langle \text{♩}7^3 \rangle$ і $\langle \text{♩}557^2 \rangle$.

V5. Ще один контакт з польськими традиціями обрядового співу забезпечує прийом додавання силаб (див. про нього вище – A8).

Висновки

У статті розглянуто шерг мелотипологічних ознак, які виступили на мелогеографічних картах, з одного боку, як чинники відокремлення південно-західного сегменту української етнічної території – зони «Галичина+Карпатія», а з іншого, як чинники її належності до великого „культурного материка українського Правобережжя”.

Застосована у статті умовна літерно-числова нумерація мелотипологічних позицій дозволяє попередньо підсумувати, що „сепараційні” чинники (маркери груп А і Б) виглядають більш потужно, ніж інтеграційні (маркери групи В). Однак слід визнати, що етномузикологія ще не виробила *надійних методологічних прийомів статис-*

тичної роботи з мелотипологічними даними, тому наразі „аргументи” подаються у формі коментарів.

Специфічна „типологічно/ареальна поведінка” мелотипів, дотичних до терену КГМ, проявляється у різні способи.

Як видно з описаних прикладів, лише частина галицько-карпатських мелоформ заявляють про себе власне „галицькими” ареалами (це окремі типи зимових та весняних мелодій).

Більшість мелоформ проявляють свою глибоку пов’язаність з цим регіоном *через статистично-територіальне домінування* в галицькому репертуарі: хоча їх повні ареали виходять далеко за межі Галичини, та терен КГМ можна вважати їх ядром (колядки ТГ <♩*443², <♩553², весільні і жнивні <♩7³, танкові веснянки з основами <♩44², <♩433, „персонажні ігри”).

Деякі мелотипологічні сім’ї проявляють себе в Галичині особливостями „типологічно/ареальної поведінки” – якщо порівнювати макроареали цих сімейств у цілому (в їх загальноукраїнських або ж поліетнічних масштабах) з їх сегментами у КГМ. Найпоказовішими є приклади з зимовими типами макросім’ї <V55,p4> та весільним макротипом моделі <V53²> – їх „галицько-карпатська” регіональна географія є контрастною відносно інших частин їх поліетнічних макроареалів.

Проявлені лінії ареальних розмежувань можуть бути уточнені, проте, здається, головні протиставності та зв’язки – як зовнішні, так і внутрішні – все ж окреслилися доволі надійно.

Лінія „сепарації” КГМ на сході проходить між річками Серет і Збруч, на півночі – по лінії нижче Горохова (Сокаль – Радехів – р. Іква), на заході й півдні – майже збігається з відповідними кордонами УЕТ.

На картах проступили й суттєві відмінності всередині означеного регіону, що дозволяють відокремлювати у КГМ такі сектори:

- (а) гірську частину Карпат: їх північні схили та Підгір’я;
- (б) південні схили Карпат (Закарпаття);
- (в) зону верхнього Дністра;
- (г) сектор правобережжя Дністра (до вододілу з басейнами Західного Буга і Прип’яті).

Наголошую на необхідності продовження вивчення окресленої теми, передусім щільнішої розробки регіональних матеріалів, які укладачці Атласу не були доступні в достатній мірі. По отриманню уточнених карт з мінімальним числом „білих плям” можна буде розпочати порівняльний аналіз мелотипологічних, мовнодіалектних та історичних ареалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Возняк, О., Луканюк, Б. (2015). *Гайвки: Спроба генотипної систематизації (на архівних матеріалах Кабінету народної творчості Львівської державної консерваторії імені Миколи Лисенка)*. 154 с. Львів.

Варунків, Т. (2011). *Гайвки Галицького Опілля: фольклорний збірник*. 224 с. Галич.

Гошовский, В. (1971). *У истоков народной музыки славян. Очерки по музыкальному славяноведению*. 304 с. Москва.

Гошовский, В. (2003). *Українські пісні Закарпаття* / [перекл. Р. Мисько-Пасічник, В. Пасічник]. 446 с. Львів. [Перше видання: В. Гошовский (1968). *Украинские песни Закарпатья*. 468 с. Москва.]

Данилейко, І. – Клименко, І. (2020). „Барокова” підгрупа зимових пісень макросім’ї <V55,p4> з „сюжетними” рефренами. *Проблеми етномузикології*. Вип. 15. С. 156–171. Київ. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219434>

Електронний архів українського фольклору, www.folklore-archive.org.ua

Клименко, І. (2012). Прийом „додавання” у силаборитмічних формулах обрядових пісень західного порубіжжя українсько-білоруського мелоареалу. Частина 1: семискладники західної Галичини. *Етномузика*. Ч. 8. С. 56–95. Львів. URL: <https://naukovizbirkylnma.files.wordpress.com/2017/01/2012-n28-etno-art-07.pdf>

Клименко, І. (2020а). *Обрядові мелодії українців у контексті слов’яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву: типологія і географія*. Т. 1: Монографія. 360 с. Київ. URL: <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/klymenko-dysertatsiya.pdf> (Доступ: 01.12.2022)

Клименко, І. (2020б). *Обрядові мелодії українців у контексті слов’яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву: типологія і географія*. Т. 2: Атлас. 100 с. + DVD. Київ. URL: <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/klymenko-dysertatsiya-2.pdf> (Доступ: 01.12.2022)

Коваль, В. (2006). *Генеza локальної типологічно гетерогенної народновісільної традиції (на матеріалах обрядових наспівів із околиць на північний захід від Горган)*. [Неопублікована дисертація ... канд. мистецтв. 17.00.03]. Львівська державна музична академія імені М. В. Лисенка. Львів.

Коваль, В. (2010). Весільні семискладові ладканки на Підгорганні: до питання вирізнення народномузичних діалектів за мелічними ознаками. *Проблеми етномузикології*. Вип. 5 (Слов’янська мелогеографія. Вип. 1). С. 77–85. Київ.

Коваль, В. (2015). Весільний ладканковий прототип 5+3 на Підгорганні: модифікаційно-трансформаційні процеси. *Проблеми етномузикології*. Вип. 10. С. 66–80. Київ.

Коваль, В. (2018). Трансформационно-модифицированные процессы в 14-сложных (5+5+4) колядках (по материалам из окрестностей северо-за-

паднее Горган). *Tradicija ir Dabartis* [Tradition & Contemporarity]. Vol. 13. P. 61–80. Klaipėda. DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/td.v13i0.1695>

Колесса, І. (1902). *Галицько-руські народні пісні з мелодіями. Зібрав у селі Ходовичах д-р. Іван Колесса*. [на обкладинці – 1901]. (Етнографічний збірник Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові. Том XI). Львів.

Колесса, Ф. (1929). *Народні пісні з Галицької Лемківщини: Тексти й мелодії. Зібрав, упорядкував й пояснив д-р Філарет Колесса*. (Етнографічний збірник; видає етнографічна комісія НТШ. Тт. XXXIX–XL). Львів.

Колесса, Ф. (1934). Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті. *Науковий збірник товариства „Просвіта”*. Т. 10. С. 121–152. Ужгород. [Перевидання: В кн. Грица, С. (ред.) (1970). *Ф. М. Колесса. Музикознавчі праці*. С. 368–397. Київ].

Лукашенко, Л. (2021). Мелоареалогія наспівів народин-хрестин заходу української етнічної території та суміжних земель: ракурс із Північного Підляшшя. *Проблеми етномузикології. Вип. 16*. С. 65–86. Київ. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2021.16.249649>

Мишанич, М. (2007). Українські весняні величальні пісні: ранцівки. *Етномузика. Ч. 3*. С. 67–94. Львів.

Мишанич, М. (2017). *Народна вокальна творчість Львівщини: у 2 т. Т. 1: Мелодії*. 374 с. Т. 2: Тексти. 424 с. Львів.

Пеліна, Г. (2016). Музичні жанри різдвяно-новорічного періоду на Марамор'яніні: мелогеографічний аспект. *Проблеми етномузикології. Вип. 11* (Слов'янська мелогеографія. Вип. 5). С. 56–61 + карта А1. Київ.

Пеліна, Г. (2020). Колядки макросім'ї <V55.p4> із редукованим рефреном „Ой дай, Боже” в басейнах Дністра і Тиси. *Проблеми етномузикології. Вип. 15*. С. 146–155. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219418>

Роздольський, О. – Колесса, Ф. (1909). Мелодії гаївок, схоплені на фонограф Й. Роздольським, списав і зредагував Ф. Колесса. *В. Гнатюк. Гаївки*. (Матеріали до української етнології Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. Т. 12.). С. 1–74. Львів.

Роздольський, О. – Людкевич, С. (1906). *Галицько-руські народні мелодії. Зібрані на фонограф Йосифом Роздольським. Списав і зредагував Станіслав Людкевич. Частина 1*. (Етнографічний збірник Наукового товариства ім. Шевченка. Том 21). Львів.

Смоляк, О. (2001). *Весняна обрядовість Західного Поділля в контексті української культури*. Ч. 1. Монографія. 296 с. Ч. 2 (нотний додаток). 392 с. Тернопіль.

Рибак, Ю. (2005). *Обрядові пісні Верхньоприп'ятської низовини (мелитологія – мелогеографія – культурогенеза)*. [Неопублікована дисертація ... канд. мист. 17.00.03]. Львівська державна музична академія імені М. В. Лисенка. Львів.

Черноус, А. (2012). Типологія весняних величальних наспівів українського Надсяння. *Проблеми етномузикології. Вип. 7* (Слов'янська мелогеографія. Вип. 4). С. 95–100 + карта К10. Київ.

Харчишин, О. (2005). *Народна пісенність підльвівської Звенигородщини: фольклорний збірник*. 354 с. Львів.

Яковенко, Н. (2009). *Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Вид. 4-те*. 584 с. Київ.

Kolberg, O. (1962). *Obrazy etnograficzne: Pokucie. T. I*. Reedycja fotoofsetowa. (Kolberg Oskar, *Dzieła wszystkie* (DWOK). T. 29). Wrocław; Poznań.

Kolberg, O. (1964). *Przemyskie* (Z materiałów pośmiertnych wydał Izidor Kopernicki). (DWOK. T. 35). Wrocław; Poznań.

Kolberg, O. (1974). *Sanockie – Krośnieńskie. T. I*. (DWOK; t. 49). Wrocław; Poznań.

Kolberg, O. (2011). *Przemyskie. Supplement do tomu 35*. (DWOK. T. 83/I, 83/II). Poznań.

Електронні ресурси

КАРТИ Україна+Білорусь+Польща. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1cnKldLG2APlhrxJ8A4cd644qC4Bnv4-5> (Доступ: 02.12.2022).

REFERENCES

Chernous, A. (2012). Typologia vesnianykh velychalnykh naspiviv ukrain-skoho Nadsiannia [Typology of Spring Majestic Chants of the Ukrainian Nadsiannia]. *Problemy etnomuzykologhii [Problems of Music Ethnology]*. Iss. 7. P. 95–100 + map K10. Kyiv [in Ukrainian].

Danyleiko, I. – Klymenko, I. (2020). „Barokova” pidhrupa zymovykh pisen makrosimi <V55,r4> z „siuzhetnymy” refrenamy [“Baroque” Subgroup of Winter Songs of the Macro Family <V55,r4> With “Plot” Refrains]. *Problemy etnomuzykologhii [Problems of Music Ethnology]*. Iss. 15. P. 156–171. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219434> [in Ukrainian].

Hoshovskyi, V. (1971). *U istokov narodnoj muzyki slavian [In the Origins of Folk Music of the Slavs]*. 304 p. Moscow [in Russian].

Hoshovskyi, V. (2003). *Ukrainski pisni Zakarpattia [Ukrainian Songs of Transcarpathia]*. 446 p. Lviv [in Ukrainian].

Kharchyshyn, O. (2005). *Narodna pisennist pidlvivskoi Zvenyhorodshchyny: folklornyi zbirnyk [Folk Songs of the Zvenyhorod Region near Lviv: Folklore Collection]*. 354 p. Lviv [in Ukrainian].

Klymenko, I. (2012). Pryiom „dodavannia” u sylaborytmichnykh formulakh obriadovykh pisen zakhidnoho porubizhzhia ukrainsko-biloruskoho meloarealu. Chastyna 1: semyskladnyky zakhidnoi Halychyny [The Method of “Addition” in the Syllabarithmic Formulas of Ritual Songs of the Western Border of the Ukrai-

nian-Belarusian Meloareal. Part 1: Heptads of Western Galicia]. *Etnomuzyka* [Ethnomusic]. Iss. 8. P. 56–95. Lviv. URL: <https://naukovizbirkylnma.files.wordpress.com/2017/01/2012-n28-etno-art-07.pdf> (Access: 25.11.2022) [in Ukrainian].

Klymenko, I. (2020a). *Obriadovi melodii ukrainsiv u konteksti sloviano-baltskoho rannotradytsiinoho melomasyvu: typolohiia i heohrafiia* [Ritual Melodies of the Ukrainians in the Context of the Slavic-Baltic Early-Traditional Melomassive: Typology and Geography]. Vol. 1: Monograph. 360 p. (with DVD). Kyiv. URL: <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/klymenko-dysertatsiya.pdf> (Access: 25.11.2022) [in Ukrainian].

Klymenko, I. (2020b). *Obriadovi melodii ukrainsiv u konteksti sloviano-baltskoho rannotradytsiinoho melomasyvu: typolohiia i heohrafiia* [Ritual Melodies of the Ukrainians in the Context of the Slavic-Baltic Early-Traditional Melomassive: Typology and Geography]. Vol. 2: Atlas. 100 p. Kyiv. URL: <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/klymenko-dysertatsiya-2.pdf> (Access: 25.11.2022) [in Ukrainian].

Kolberg, O. (1962). *Obrazy etnograficzne: Pokucie* [Ethnographic Images: Pokucie]. Vol. I. Photo-offset reissue (Kolberg, Oskar. *Dziela wszystkie* [All Actions]. Vol. 29). Wrocław; Poznań [in Polish].

Kolberg, O. (1964). *Przemyskie (Z materiałów pośmiertnych wydał Izidor Kopernicki)* [Przemysł (From Posthumous Materials Published by Izidor Kopernicki)]. (Kolberg, Oskar. *Dziela wszystkie* [All Actions]. Vol. 35). Wrocław; Poznań [in Polish].

Kolberg, O. (1974). *Sanockie – Krośnieńskie* [Sanockie-Krosnienskie]. Vol. 1 (Kolberg, Oskar. *Dziela wszystkie* [All Actions]. Vol. 49). Wrocław; Poznań [in Polish].

Kolberg, O. (2011). *Przemyskie. Suplement do tomu 35* [Przemysł Supplement to Volume 35]. (Kolberg, Oskar. *Dziela wszystkie* [All Actions]. Vol. 83/I, 83/II). Poznań [in Polish].

Kolessa, I. (1902). *Halytsko-Ruski Narodni Pisni z Melodiiamy. Zibrav u Seli Khodovykh dr. Ivan Kolessa* [Galician-Rus Folk Songs with Melodies. Collected in the Village of Khodovyky by Dr. Ivan Kolessa]. [1901 on the cover]. (*Etnohrafichniy zbirnyk Naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka u Lvovi* [Ethnographic Collection of the Shevchenko Scientific Society in Lviv]. Volume XI). Lviv [in Ukrainian].

Kolessa, F. (1929). *Narodni pisni z Halytskoi Lemkivshchyny: Teksty y melodii. Zibrav, uporiadkuvav y poiasnyv d-r Filaret Kolessa* [Folk Songs From the Galician Lemkiv Region: Texts and Melodies. Collected, Arranged and Explained by Dr. Filaret Kolessa] (*Etnohrafichniy zbirnyk. Naukovoho tovarystva im. Shevchenka u Lvovi* [Ethnographic Collection of the Shevchenko Scientific Society in Lviv]. Volumes XXXIX–XL). Lviv [in Ukrainian].

Koval, V. (2006). *Geneza lokalnoi typolohichno heterohennoi narodnovokalnoi tradytsii (na materialakh obriadovykh naspiviv iz okolyts na pivnichnyi zakh-*

id vid Horhan) [*The Genesis of the Local Typologically Heterogeneous Folk Vocal Tradition (Based on the Materials of Ritual Chants from the Neighborhoods Northwest of Gorgan)*]. [Unpublished dissertation candidate of arts 17.00.03]. Lviv State Music Academy named after M. V. Lysenko. Lviv [in Ukrainian].

Koval, V. (2010). Vesilni semyskladovi ladkanky na Pidhorhanni: do pytannia vyryznennia narodnomuzychnykh dialektiv za melichnymi oznakamy [Wedding Seven-Syllable Ladkankas in Pidgorgannia: On the Issue of Distinguishing Folk Music Dialects with Melody Features]. *Problemy etnomuzykologii* [*Problems of Music Ethnology*]. Iss. 5. P. 77–85. Kyiv [in Ukrainian].

Koval, V. (2015). Vesilnyi ladkankovyi prototyp 5+3 na Pidhorhanni: modyfikatsiino-transformatsiini protsesy [Wedding Ladkanka's Prototype 5+3 on Pidhorhannia: Modification and Transformation Processes]. *Problemy etnomuzykologii* [*Problems of Music Ethnology*]. Iss. 10. P. 66–80. Kyiv [in Ukrainian].

Koval, V. (2018). Transformacionno-modificirovannye processy v 14-slozhnykh (5+5+4) kolyadkah (po materialam iz okrestnostej severo-zapadnee Gorgan) [Transformation-Modified Processes in 14-Syllable (5+5+4) Carols (Based on Materials From the Environs Northwest of Gorgan)]. *Tradycja ir Dabartis* [*Tradition & Contemporarity*]. Vol. 13. P. 61–80. Klaipėda: KU Publishers. DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/td.v13i0.1695> [in Russian].

Lukashenko, L. (2021). Meloarealohiia naspiviv narodyn-khrestyn zakhodu ukrainskoi etnichnoi terytorii ta sumizhnykh zemel: rakurs iz Pivnichnoho Pidliahshsia [Meloareology of the Birth and Christening Tunes of the West of the Ukrainian Ethnic Territory and Adjacent Lands: the Perspective From Northern Podlacie]. *Problemy etnomuzykologii* [*Problems of Music Ethnology*]. Iss. 16. P. 65–86. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2021.16.249649> [in Ukrainian].

Myshanych, M. (2007). Ukrainski vesniani velychalni pisni: rantsivky [Ukrainian Spring Majestic Songs: Rantsivky]. *Etnomuzyka* [*Ethnomusic*]. Iss. 3. P. 67–94. Lviv [in Ukrainian].

Myshanych, M. (2017). *Narodna vokalna tvorchist Lvivshchyny* [*Folk Vocal Art of Lviv Region*]: in 2 volumes. V. 1: Melodies. 374 p. V. 2: Texts. 424 p. Lviv [in Ukrainian].

Pelina, H. (2016). Muzychni zhanry rizdviano-novorichnoho periodu na Maramoroshchyni: meloheohrafichniy aspekt [Musical Genres of the Christmas-New Year Period in Maramoroschyna: the Melogeographical Aspect]. *Problemy etnomuzykologii* [*Problems of Music Ethnology*]. Iss. 11. P. 56–61 + map A1. Kyiv [in Ukrainian].

Pelina, H. (2020). Koliadky makrosimi <V55,r4> iz redukovanyim refrenom „Oi dai, Bozhe” v baseinakh Dnistra i Tysy [Winter Ritual Folk Songs of the Macrogroup <V55,r4> with the Reduced Refrain “Oi dai, Bozhe” within the Basins of the Dniester and Tisza]. *Problemy etnomuzykologii* [*Problems of Music*

Ethnology]. Iss. 15. P. 146–155. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219418> [in Ukrainian].

Rozdolskyi, O. – Kolessa, F. (1909). Melodii haivok, skhopleni na fonohraf Y. Rozdolskym, spysav i zredahuvav F. Kolessa [The Melodies of the Haivkass, Recorded with a Phonograph by J. Rozdolskyi, Transcribed and Edited by F. Kolessa]. In the book: V. Hnatiuk. *Haivky. (Materialy do ukrainskoi etnolohii Naukovoho tovarystva im. Shevchenka u Lvovi* [Materials for Ukrainian Ethnology of the Shevchenko Scientific Society in Lviv]. Vol. 12). P. 1–74. Lviv [in Ukrainian].

Rybak, Yu. (2005). *Obriadovi pisni Verkhnoprypiatskoi nyzovyny (meloty-poloheia – meloheohrafiia – kulturogeneza)* [Ritual Songs of the Upper Pripyat Lowland (Melo typology – Melo geography – Culture genesis)]. [Unpublished dissertation ... candidate of arts 17.00.03]. Lviv State Music Academy named after M. V. Lysenko. Lviv [in Ukrainian].

Smoliak, O. (2001). *Vesniana obriadovist Zakhidnoho Podillia v konteksti ukrainskoi kultury* [Spring Rituals of Western Podillia in the Context of Ukrainian]. Part 1. Monograph. 296 p. Part 2 (musical appendix). 392 p. Ternopil [in Ukrainian].

Varunkiv, T. (2011). *Haivky Halytskoho Opillia: folklornyi zbirnyk* [Haivki of the Galician Opillia: Folklore Collection]. 224 p. Halych [in Ukrainian].

Vovchak, A. (2022, October 1). *Elektronnyi arkhiv ukrainskoho folkloru* [Electronic Archive of Ukrainian Folklore]. URL: <https://folklore-archive.org.ua/> (Access: 25.11.2022) [in Ukrainian].

Vozniak, O. – Lukaniuk, B. (2015). *Haivky: Sproba henotypnoi systematyzatsii (na arkhivnykh materialakh Kabinetu narodnoi tvorchosti Lvivskoi derzhavnoi konservatorii imeni Mykoly Lysenka)* [Haivky: an Attempt at Genotypic Systematization (Based on Archival Materials of the Cabinet of Folk Art of Mykola Lysenko Lviv State Conservatory)]. 154 p. Lviv [in Ukrainian].

Yakovenko, N. (2006). *Narys istorii Serednovichnoi ta rannomodernoï Ukrainy* [Essay on the History of Medieval and Early Modern Ukraine]. 584 p. Kyiv [in Ukrainian].

Digital resource

MAPS Ukraine+Belarus+Poland. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1cnKldLG2APIhrxJ8A4cd644qC4Bnv4-5> (Access: 02.12.2022).

Iryna Klymenko, ethnomusicologist, Dr., head of the PNDL of Ethnomusicology of NMAU, professor at the Department of History of Ukrainian Music and Musical Folklore of NMAU (Kyiv), klymenko_iryna@ukr.net, +38 050 440 67 53.

Macroareal Markers of Ritual Song Traditions Of Galicia And Carpathia.

The article examines a number of melo typological features that appeared on the melogeographic maps of Ukraine as factors of the separation of the southwestern segment of the Ukrainian ethnic territory (UET). This segment is delineated in the article with the conventional name <Carpathian-Galician Melomassif> (KGM).

The criteria for distinguishing KGM became ritual melodies, the age of which is considered quite respectable – there are indirect evidences of the pre-Christian origin of many types of song compositions (meloforms, defined primarily by their rhythmic patterns and corresponding verse (syllabic) formulas). In fact, their areas, which appeared during the mapping of numerous large arrays of songs, are evidence of them – after all, these areas are partially correlated with archaeological cultures of distant times (from the beginning of the 1st millennium AD), so this direction of research can be described by the expression “musical archeology”. About 60,000 recordings of ritual melodies of Ukrainians and neighboring ethnic groups (Belarusians, Poles, Lithuanians) were used to build the maps. 132 maps were published as a separate Atlas (Klymenko, I., *Ritual Melodies of the Ukrainians in the Context of the Slavic-Baltic Early Traditional Melomassif: Typology and Geography*. Kyiv, 2020. Vol. 2: Atlas. 100 pp. + DVD. <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/klymenko-dyser-tsiya-2.pdf>).

The zone <Galicia + Carpathia> is distinguished as a separate ritual-song space according to two types of parameters: positive (A) and negative (B). These are the following positions:

A1 – meloforms with truly “Galician” arrays (individual types of winter songs (with a spondaic base <V*44; P4₃4₃>); a macrogroup of spring melodies with a <V446> base; Easter (*ranciuvalni*) songs; birth (christening) songs of various types);

A2 – meloforms with arrays that go beyond the boundaries of the zone <Galicia + Carpathia>, but in the Galician repertoire they are statistically dominant, so the KGM territory can be considered their core (carols with verse bases <V*443>, <V553>, *shchedrivky-melankuvannia* <V*44²>; wedding, spring and harvest with a base <V7>; numerous game spring songs of the “character” type and other melo-forms);

A3 – meloforms with very large polyethnic arrays, which within the KGM limits have distinctive typological or areal “behavior” (winter songs of the <V55,p4> macro-family; wedding macrotype of the <V*53> model);

A4 – specific techniques of rhythmic and compositional variation, specific to the KGM sector (the technique of adding the syllables; the technique of duplicating small syllabic groups);

B – “negative” markers: the absence in Galicia and the Carpathians of certain genres and meloforms characteristic of the neighboring regions – Central and Eastern Podillia and Volyn (Kupalo rites and songs; several forms of wedding songs, in particular, songs of the tirade type).

On the other hand, a series of melotypological factors have been established that show the belonging of the KGM zone to the great “cultural continent of the Ukrainian Right Bank” – these are markers of group C (*shchedrivkas* <V44²> with an ascending ionic figure; spring songs with bases <V*44²>, <V433²>; harvest and wedding songs with the base <V7> and other meloforms).

In advance, we can say that “separation” factors (markers of groups A and B) look more powerful than integration factors (markers of group C). The “separation” line of the KGM zone in the east passes between the Seret and Zbruch rivers, in the north – along the line below Horokhiv (Sokal – Radekhiv – Ikva river), in the west and south – almost coincides with the corresponding borders of the UET. The maps also show significant differences within the specified region, which allow the following sectors to be separated in KGM:

- (a) the mountain part of the Carpathians: their northern slopes and the foothills;
- (b) southern slopes of the Carpathians (Transcarpathia);
- (c) the upper Dniester zone;
- (d) sector of the right bank of the Dniester (to the watershed with the Western Bug and Prypiat basins).

Keywords: musical folklore of Ukrainians, Carpathians, Galicia, ritual melodies, modeling of musical forms, melotypology, morphology, mapping, arrays of ancient cultures, musical archeology.

Стаття надійшла до редколегії 10 листопада 2022 р.

ДОДАТОК

Таблиця 1. Ключові зимові ритмотипи в КГМ

код	ритмоформула	загальний ареал та ядро	карти
♩ ₅ 5,р3>=3м11	♩♩♩♩ ♩♩♩♩ р ♩ ♩ ♩ . :	КГМ (ядро) + Полісся + Лівобережжя та віддалені острови	A16
♩ ₄ *44,р3̲>=3м04	*♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ р ♩ ♩ ♩ ♩ :	КГМ (ядро для старших, світських варіантів) + Україна (різдвяні канти)	A11
♩ ₄ *44;р44>=3м03-2	*♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ Р ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩	КГМ (ядро) + острови	A10
♩ ₄ *44,р4;3̲>=3м05-1	*♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ Р ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ варіанти Р: Р ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ Р ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩	КГМ (основний ареал)	A10

Таблиця 2. Різновиди зимової макросім'ї <Зм10> у КГМ (карти А15, D-I-14, D-I-17)

композиційна модель	індекс	силабчна форма	ригмоформула	ареал в межах КГМ
AP	Зм10-1.20	55;p4 аб;р	 варіанти Р:	а) північні схили Карпат, б) верхнє Пригітисся
	Зм10-1.20 v4	55;p1(2) аб;р «Же»	 та ін. редукції [Ой дай Бо]же	Лімниця, верхн. Прут, Тиса
AP , ін.	Зм10-2: різні версії	55;p4,55 та ін.	нечисленні фіксації різних композиційних видозмін	верх. Дністер, Бистриця Надвірнянська, Прут (точково)
AP	Зм10-3.211	55;p45 аб;рб	 варіанг Р:	західні райони Львівщини (нещільно)
	Зм10-3.221	55;p44 аб;рс	 та ін. варіанти Р	західні райони Львівщини (точково)
AP	Зм10-4	55;p454 аб;рст	 та ін. варіанти Р	східні райони Львівщини (точково)

Таблиця 4. Ключові весняні ритмотипи в КГМ. Група моделі V7⁽⁸⁾

типологічні різновиди	ритмоформула	загальний ареал (число записів)
$\flat 7^2 = VAB.$	$ \text{:} \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \text{:} $	басейн Дністра на захід від Півд. Буга (150)
варіант V34 з ДМС*	$ \text{:} \flat \flat \flat \flat \text{:} \flat \flat \flat \flat \text{:} = \text{:} a \text{:} \flat $	Дністер (16)
$\flat 7^{(+2)} = V8 \{44\} = VAB.$	$ \text{:} \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \text{:} $	басейн Дністра на захід від Збруча (90)
$\flat 7^3 = VAA.B.$ (рідкісна)	$ \text{:} \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \text{:} $	точково (19)
полілокові композиції на основі ритмоформул $\flat 7$ та $\flat 5$	різні комбінації формул $ \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat $ та $ \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat $ (варіант $ \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat $): «Чорнушка», «Женчик-брєнчик=Зайчик», ін.	Західне Поділля (90)
пара періодичностей ПШ $\flat 7$;7 = М ^T :A::B::	$ \text{:} \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \text{:} \text{:} \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \flat \text{:} $ М ^T : A : B :	Поділля (точково) (70 записів)

* Дублювання малих силагогрупп

